

УДК 349.412.3

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ

**О.І. НАСТІНА, кандидат юридичних наук,
Білоцерківський національний аграрний університет**

Проведено дослідження юридичної природи права державної власності на землю, його суб'єктивного та об'єктивного розуміння.

Власність, право власності, земельні відносини, право державної власності на землю.

Виробничі відносини становлять фундамент для економіки і дослідження юридичної природи права державної власності в Україні в умовах ринкових реформ, є важливою складовою для визначення змісту державної власності на землю. В юридичній літературі сучасний інститут права державної власності на землю залишається недостатньо вивченим, тому **метою** цієї статті є дослідження юридичної природи права державної власності на землю.

Зміст права державної власності на землю перебуває у прямій залежності від понятійного апарату, від ступеня суспільного розвитку окремої держави та здебільшого відображає відносини між суб'єктами реалізації права державної власності на землю. Право державної власності на землю в сучасних умовах набуває соціального змісту, спрямовується на забезпечення належного існування громадян у державі, врегулювання суспільних відносин та становить невід'ємну складову відносин власності.

Відповідно до ст. 78 ЗК України право власності на землю – це право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками. Дійсно, законодавцем зміст права власності та поняття земельних відносин ототожнюється. Однак М. В. Шульга зауважує, що суспільні земельні відносини не вичерпуються змістом правомочностей володіння, користування і розпорядження землею [1, с. 9–25]. Також під земельними відносинами розумують відносини щодо використання, відтворення та охорони земель [2, с. 11]. Слід погодитись із такими висновками, адже використання земельних ділянок повинно супроводжуватись відтворенням і охороною земель та відповідальністю землекористувачів.

Існує думка: положення ст. 13 Конституції України про те, що власність зобов'язує і безпосередньо стосується змісту сучасного права власності на землю щодо визначення формату права власності таким чином, щоб воно зобов'язувало власників до певної поведінки [3, с. 32]. Вказані погляди науковців дають можливість констатувати тісний взаємозв'язок між розумінням поняття власність, право власності,

земельні відносини та зробити висновок, що земельні відносини державної власності на землю – це окремий різновид суспільних відносин, які об'єднують відносини щодо володіння, користування, розпорядження і управління землею (земельними ділянками), тобто відповідними земельними об'єктами, які належать державі. Тому зміст права державної власності на землю доцільно розкривати через складові правовідносин державної власності на землю.

Зміст права державної власності на землю залежить від понятійного апарату – передусім від законодавчо визначеного поняття «майно», «право власності», «земельні відносини», «земельна ділянка», від визначення землі як об'єкта цивільного обігу, а також від усвідомлення людиною землі як природного ресурсу, від ступеня суспільного розвитку окремої держави. Право державної власності на землю в сучасних умовах набуває соціального змісту, слугує забезпеченню належного існування держави, її органів, громадян, урегулюванню суспільних відносин та становить невід'ємну складову відносин власності.

У законодавстві відсутнє визначення права державної власності на землю, тому зміст права державної земельної власності обумовлюється змістом права власності на землю в цілому. Так, зміст права власності на землю традиційно виражається через тріаду повноважень власника щодо тих чи інших об'єктів власності. На наш погляд, розкриття земельних правовідносин державної власності на землю через категорії володіння, користування і розпорядження є дещо звуженим і потребує розширення правомочностями відтворення та охорони, адже відтворення передбачає відновлення родючості, природних властивостей землі, без яких втрачається інтерес до неї, як об'єкта права власності. Охороною природи є система заходів, спрямованих на підтримання раціональної взаємодії між діяльністю людини і довкіллям, забезпечення збереження та відтворення природних багатств, раціонального використання природних ресурсів. Вважаємо, що повноваження відтворення та охорони можуть бути об'єднані й виражені правомочністю управління, як юридично гарантованою можливістю визначати, регулювати і контролювати цільове та раціональне використання землі.

Юридичний зміст права державної власності на землю в динаміці здійснення такого права відповідними суб'єктами обумовлюється економічними категоріями, що розкривають його розуміння, тому пропонуємо визначення сутності змісту права державної власності на землю розглядати в аспектах здійснення права державної власності на землю відповідними суб'єктами (економічний зміст) та законодавчої фіксації суспільних відносин права державної власності на землю (юридичний зміст). Лише комплексне дослідження земельної власності через юридичне, економічне, соціальне, політичне та філософське осмислення її природи дасть змогу визначити зміст права державної власності на землю та вирішити проблеми щодо її правового регулювання.

Варто підтримати думку О. Ф. Скаун, що структура змісту правовідносин – це спосіб взаємного зв'язку, що виникає на основі суб'єктивних прав, обов'язків, повноважень. Тобто це – юридично взаємний стан суб'єктів, який визначає, формує їх поведінку через права та обов'язки [4, с. 567]. Натомість В. І. Андрейцев вказує, що правовідносини державної власності на землю здійснюються компетентними органами державної влади незалежно від визначення конкретної земельної ділянки [5, с. 107]. На наш погляд, елементами правовідносин державної власності на землю є: об'єкти, суб'єкти та зміст (права та обов'язки учасників правовідносин). Земельні правовідносини державної власності на землю – це окремий різновид суспільних відносин, що визначають повноваження володіння, користування, розпорядження і управління землями, землею, земельними ділянками, як відповідними земельними об'єктами, що належать державі.

Зміст права державної власності на землю в сучасному земельному законодавстві не визначений. Це дає змогу зробити висновок, що зміст права державної власності на землю слід розглядати в двох аспектах – об'єктивному та суб'єктивному. В об'єктивному розумінні зміст права державної власності на землю – це система правових норм, що закріплюють, регламентують та охороняють відносини набуття і реалізації державою права власності на землю, у суб'єктивному розумінні зміст права державної власності на землю – це юридична можливість держави здійснювати у обсязі визначеному законом, повноваження володіння, користування, розпорядження і управління земельним ділянками.

Сьогодні в наукових колах переважає думка, що правову характеристику землі як об'єкта права власності складає стан привласнення об'єктів природи – землі, де привласнення полягає у застосуванні у визначений законом спосіб можливостей володіти, користуватися та розпоряджатися земельною власністю. Цікавою є думка російських вчених, що з усіх правомочностей, які виходять з права власності, державі в особі відповідних органів належать два з них – право володіння та право розпорядження; щодо користування, під яким як правило розуміють право господарського відання, то держава практично завжди передає іншим особам [95, с. 54]. Варто підтримати таку думку, адже в системі суб'єктів права державної власності на землю держава, як суб'єкт права державної власності, передає правомочності користування суб'єктам здійснення права – відповідним державним органам, державним підприємствам тощо. Щодо правомочності розпорядження, то така правомочність обмежена двома чинниками: по-перше, розпорядження здійснюється компетентними державними органами в інтересах держави виключно в межах своїх повноважень, по-друге, розпорядження здійснюється не земельною ділянкою, як частиною простору чи поверхні землі, а лише правом володіння та користування. Можна констатувати, що одностайності в розумінні змісту права власності на землю у наукових колах не спостерігається, що обумовлює

необхідність розширити спектр наукового дослідження та вийти за рамки класичної тріади повноважень власника. Право державної власності на землю має особливий правовий характер. Тому, на наш погляд, актуальне питання його змісту слід розглядати не лише у рамках класичної тріади правомочностей суб'єктивного права власності.

За результатами проведення цього дослідження можна дійти висновку, що вивчення юридичної природи права державної власності на землю є перспективним напрямом наукового дослідження. Зміст права державної власності на землю розкривається через такі поняття, як власність, право власності, правовідносини державної власності на землю. Визначення права державної власності на землю необхідно розглядати через призму відповідного рівня суспільного і політико-економічного розвитку держави. Зміст права державної власності на землю визначається таким елементами правовідносин, як об'єкти і суб'єкти правовідносин, зміст правовідносин (права та обов'язки учасників правовідносин). Право державної власності на землю можна розглядати у різних аспектах: об'єктивному та суб'єктивному розумінні, економічному та юридичному змісті, через динаміку здійснення повноважень володіння, користування, розпорядження і управління земельним ділянками.

Список літератури:

1. Шульга М.В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях / Шульга М.В. – Х. : Фирма «Консум», 1998. – 224 с.
2. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / [Бондар Л.О., Гетьман А.П., Гончаренко В.Г. та ін.]; за заг. ред. В.В. Медведчука. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 643 с.
3. Кулинич П.Ф. Деякі питання теорії права власності на землю / П.Ф. Кулинич // Актуальні проблеми правового регулювання забезпечення екологічної безпеки, використання і охорони природних ресурсів : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Харків, 9–10 жовтня 2009 р.). – Х. : Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, 2009. – С. 32–39.
4. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : [учеб.] / О.Ф. Скакун ; [пер. с укр.]. – Х. : Эспада, 2007. – 840 с.
5. Балюк Г.І. Проблеми розмежування земель державної та комунальної власності (межування земель) / Г.І. Балюк // Земельне право України: теорія і практика. – 2007. – № 1. – С. 17–18.

Проведено исследование юридической сущности права государственной собственности на землю, его субъективного и объективного понимания.

Собственность, право собственности, земельные отношения, право государственной собственности на землю.

The article is research of legal essence of the right of state ownership, its subjective and objective understanding.

The property, the property right, law of state proprietary for land, land relations, the right of state ownership to the land.